

A TERMÉSZET ÉS A NŐK

Az eddigiekben, elfogadva az író felosztását — az ember ≠ világ, mely körülveszi —, az emberről beszéltünk. Ezután a természetről lesz szó. Mivel azonban Zaligin mondata — „... az ember természethez való viszonya — ez maga az ember” — mélységesen igaz, továbbra is az emberről fogunk beszélni. Mindnyájan szajkózzuk a jelszót: „Védjük a természetet!”, s közben pusztul a természet és pusztul az ember. A természet az emberi tétől, az ember pedig a huzugságtól, mely szava és tette közé ékelődik. Az ember tönkreteszi életének természetes környezetét, s elveszti kapcsolatát a kozmossszal. Nem valamiféle misztikus kapcsolatról van szó, hanem az ógörög „kozmosz” szó eredeti jelentéseiről. A szó egyszerre jelenti a világegyetemet, az összhangot (oroszul „lad”) és a szépséget. V. Belov *Lad* című műve kapcsán írja Zaligin „...összhang — ez az, ami valami egészbe kapcsolja össze az embert és a természetet, az, ami lehetővé tette az embernek, hogy megjelenjen a természetben és emberré váljon.” „És amíg az ember a természet parancsához tartja magát, azt követi, addig nem lesz kétséges, hogy az ilyen élet — emberi, ha viszont megfelelkezik a parancsról, kétségesse válik maga az ember is: ki ő, miért, mivégre van? És tévelyeg a bizonytalanságban.” Irina Manszurova a bizonytalanságból a szerelemben keres menedéket. „Hiszen azért vágyom a szerelmet, mert a szerelem, az igazi, az valóságos! Természetes!” Zaligin a valóság szerelmese, hősnője számára pedig, aki elrontotta magát képzelődéseivel, mint az egész XX. század, a szerelem a valóság. Zaligin elgondolása: „...a nőnek minden egyéb mellett az a feladata, hogy megmentse az emberiséget, ahhoz pedig az kell, hogy természet legyen...”

A MÉRTÉK

A vizsgált problémák végső oka minden esetben valamely Résznek a túlburjánzása volt. A kérdésre, hogy milyen változások zajlottak le az emberben, melynek következtében Rész—Egész harmonikus viszonya felborult, azt felelhetjük: elvesztette a mérték érzését. „Ne kívánd ami felesleges, mert a felesleges tévútra visz.” Az író Zaligin tudja, hogy „...maga a művészet a mérték érzése...” Az ember elvesztette a mérték érzését, mert elvesztette szilárd értékrendszerét, etikáját. A megoldást megmondja Satov az *Ördögökben*. Ez a megoldás azonban Sztavroginé, mert Satov csak mestere szavait idézi.

Mérleg

ÁTTEKINTÉS A MAI ÉSZT LÍRÁRÓL ÉS PRÓZÁRÓL

Évek óta figyelemmel kísérem az eszt irodalom alakulását a Loomingban (*Alkotás*), a *Tiszatáj* testvérlapjában. Az elmúlt évben fordítói szemináriumon vettem részt Tallinnban, az Eszt Írószövetség és az Állami Könyvkiadó vendégeként. A színes programban szerepelt neves tudósok előadása a mai eszt irodalom tendenciáiról — sajnos, csupán a líráról és a prózáról; a drámáról szóló előadás betegség miatt elmaradt. Ezen előadások és eddigi ismereteim fonódnak össze rövid ismertetésemben.

P. Lias irodalomtörténész, kritikus tartotta az első referátumot az Írók Házában. Elő-

adásában kiemelte: „korunk regénykorszak”. Hivatkozott szerzők hosszú sorára, akiknek munkássága az élő észtl irodalom gerincét adja. (Csupán a hazánkban is ismerteket említem: a Beekmann házaspár, A. Hint, J. Kross, P. Kuusberg, U. Laht, J. Peegel, M. Traat, M. Unt, J. Üdi, A. Valton és E. Vetemaa) Szerencse, hogy az írók termékenysége összefonódik az olvasók igényével, még nagyobb, hogy a kiadói kapacitás lépést tarthat mindkettővel.

A művekben sajátos témák különülnek el: történelmi, dokumentum- és társadalmi kérdésekkel foglalkozó regények. Visszatérő történelmi problémák a nemzeti megújulás, a két tanácsköztársaság, a második világháború, illetve a személyi kultusz. Ezek mellett már jelentkezik az ettől élesen el nem különíthető kérdéskör is: az urbanizáció, a többszörös értékváltások, a szocializmus építése és a nemzedékek problémái. Némelyek, például J. Kross, P. Kuusberg egy regénytípussal, egy témakörrel jegyezték el magukat (történelmi csomópontok), másokat (ilyenek M. Traat, A. Valton, E. Vetemaa) többféle kérdéskör foglalkoztat. Mindenképpen közös jellemző azonban a hagyomány és az avantgarde ötvöződése. A ma alkotásain egyaránt föllelhető a kritikai és a szocialista realizmus észtl őriásainak (E. Vilde, A. H. Tammsaare, illetve Fr. Tuglas és J. Smuul) és az európai kortások (különösen a francia újregény) hatása. A művek terjesztésében a Looming és a Loomingu Raamatukogu (a Looming könyvtára — e heti kiadványban elsősorban a kortárs irodalom lát napvilágot) mellett egyre nagyobb szerepet kap a Sirp ja Vasar (Sarló és Kalapács) kulturális hetilap.* Felmerült az is, hogy a hagyományörző, filozofikus-historikus alkotások számára Klio címmel új folyóiratot indítsanak. Nagy eredményei vannak a könyvkiadásnak is, a Szovjetunióban vezető helyen áll az észtl könyvkiadás.

P. Lias professzor után J. Sang költő, a Looming szerkesztője, irodalomtörténész tartott előadást a mai észtl költészetéről. Az észtl költészet sokszínűsége — egy képzelt prizma képzelt bontásában — a hagyományokhoz való ragaszkodással magyarázható. Kettős hagyományról van szó: egyrészt a 19. században nemzeti jelentőségűvé vált népköltészethez, valamint Fr. R. Kreutzwald (Kalevipoeg) és L. Koidula életművéhez való visszakapcsolásáról, másrészt az avantgarde (J. Liiv, G. Suits, a „Siuru”-csoport és M. Under) eredményeinek beépítéséről. A szabadversek átütő sikere és hulláma (J. Kross, E. Niit) ugyanúgy köthető a személyi kultusz hibás kultúrpolitikájának és -szemléletének bukásához, mint a többi szocialista országban.

A hatvanas évek közepén, végén indul a V. Luik, J. Kaplinski, és P. E. Rummo nevével fémjelzett nemzedék, amely a szocialista átalakulás első szakaszában felnőtt alkotók új utakat kereső csoportja. Nem nemzedéki problémáról van szó, hanem arról, hogy más alapállásról szemlélik, ítélik meg az észtl valóságot, mint elődeik. A hetvenes évek végén új ígéretek jelentkeznek, értékelésük azonban még várat magára. (S bár éles nemzedékhatárokat a jelenben nem lehet elkülöníteni, úgy tűnik, hogy erre a hullámra újabb hullám torlódik.)

Az irodalomkritika igyekszik támogatni a fiatal tehetségeket, noha az észtl irodalom történetében talán nem volt még olyan szakasz, mikor ily sokszor felmerült volna az értetlenség/érthetlenség vádjá, mint ma.

Mostanában a tárgyiasodás és a kísérletezés mellett előtérbe kerülnek, fölerősödnek a romantikus vonások, a társadalmi kérdések felé fordulás, a „politizálódás” jelei. Érdekes, hogy a hallgató, illetve lassan elhallgató nagy öregek is aktivizálódnak (B. Alver, K. Merilaas, M. Nurme, D. Vaarandi). A kultúra veszélyeztetettségét leginkább érző költők felemelik szavukat a háború, a manipuláció, az elidegenedés és az önmaga ellentétébe forduló technicizmus ellen. Követhető és követendő példákat is találnak önmaguk körül, jelenükben, múltjukban a jövőndő lehetőségének.

A lendületes összefoglalást U. Laht író egészítette ki, aki arra hívta fel a figyelmet, hogy P. E. Rummo költészetében új szakasz kezdődött a puritanizmus és a nyelvi eszmény elioti ér-

* Természetesen a különböző napilapok is közölnek irodalmi alkotásokat, sőt egyes művek megjelennek az összorosországi kiadványokban is.

telmezésének jegyében. (Maradandó élmény, hogy igen sok író és költő vett részt ezen a találkozón — így a jelenlevők megismerkedhettek az észt irodalom nagyjaival. Akikkel pedig itt nem, azokkal Tartuban — mert meglátogattuk az egyetemi várost is.)

A zárszóban kijelentették, hogy nincs kis irodalom, nagy irodalom — a goethei világirodalomba éppúgy beletartozik a kis népek irodalma, mint a nagy népeké. Az életnek, az emberi értékeknek mint témának igen nagy a jelentősége napjainkban, mert a béke lehet csak egyedül a kulturális fejlődés, egyáltalán a fejlődés alapja.

ÁRPÁS KÁROLY

TARDI SÁNDOR RAJZA